

Günlük Yaşamda Mizaha Postmodern Bakış

Yalçın Kahya¹

Özet

Mizah olgusunun işlevi ve çeşitli tanımlamaları mizah çalışmalarının merkezinde yer almakla birlikte farklı disiplinler tarafından farklı kültürler üzerinde yapılan araştırmalar mizahın insanların yaşadıkları topluma özgü bir kavram olduğunu ortaya koymaktadır. Geçmişten bugüne farklı disiplinler mizah konusunda farklı yaklaşımlar ve bakış açıları gelişirken postmodernist düşünürlerde toplumu eleştirmek ve sorunlara dikkat çekmek için farklı mizah türlerini kullanmaktadırlar. Diğer bir deyişle postmodern mizahta kullanılan teknikler ve yöntemler geleneksel mizahın özelliklerinden farklılık göstermektedir. Bu anlamda 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren büyük anlatıların etkisini yitirmeye başlaması, savaş sonrası batı toplumundaki köklü değişimler, başta sanat ile günlük yaşam arasındaki çizginin silinmesine ve yeni bir toplumsal düzenin doğmasına sebebiyet vermiştir. Mizah ile ilgili yapılan çalışmaların genel olarak modern dünya bağlamında yapıldığı düşünüldüğünde bu çalışmada üst anlatıların yapı bozuma uğratıldığı ve yerini geçici mikro yapıtlara bıraktığı postmodern süreç içerisinde mizahın konumu ile mizahın sosyal ve kültürel işlevi incelenmektedir.

Giriş

Temsil edilmesi zor bir fenomen olan mizah farklı disiplinler tarafından tanımlamakta ve yorumlanmaktadır. Mizah komikliğin tüm fenomenleri için bir şemsiye terim olarak anlaşılmakta ve her zaman komik olanın deneyimiyle bağlantıya girmektedir. Aristo için doğrudan ve güzelden sapmaya gülmek komedir. Hegel'e göre komiklik tüm çelişkili durumlarda ve eylemlerde öznenin sakin egemenliğidir. Nietzsche ise anlık kaygıdan kısa süreli coşkuya geçişi komiklik içinde görmektedir (Aktaran Ellermann, 2012). Mizahın evrenselliği, insanların bir arada bulunmasının hoş ve olumlu bir özelliği olarak tanımlanmış olmasına rağmen mizah her zaman

1 Doç. Dr., Bandırma Onyeddi Eylül Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyoloji Bölümü, e-mail: ykahya@bandirma.edu.tr (ORCID No: 0000-0003-4499-7204)

ve her yerde kullanılmamaktadır. İnsanlar yaşam tarzları yönünden farklı olduğu gibi mizah anlayışları açısından da çok farklı olabilmektedir. Biri için eğlenceli ve ahlaki olarak haklı olan şey, başkaları tarafından sert bir şekilde kınanabilmektedir (Dosek, 2015: 46-47).

18. Yüzyılda yaygınlaşmaya başlayan “mizah” terimi, insandaki kusurlara ve talihsizliklere gülümseyen ve kabul eden bir yaşam biçimini ifade etmektedir. Mizah olumlu, zihinsel bir tutum olsa bile mizah hem bir uyarıcının uyarıcı özelliğini hem de alıcının sonuçta ortaya çıkan reaksiyonunu içermektedir (Arnhold, 2009). 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren etkisini hissettirmeye başlayan postmodern bakış mizah anlayışını da derinden etkilemiştir. Her olguyu kapsama alanına alan postmodernizm mimarlık, felsefe, edebiyat ve güzel sanatlar gibi alanlarda yeni kültürel biçimlerini işaret ederken teknoloji ve çok kültürlülük alanlarında da etkisini göstermektedir. Yeni kültürel sosyal, politik ve ekonomik yaşam şartları içerisinde pastiş, ironi, metinlerarasılık, üst anlatı, benzetim, parçalılık, montaj, yapıbozum, gibi kavramlar postmodern söylem olarak görülmektedir (Güneç,2017: 232-233). Hayata karşı bu postmodern tavır, öznenin çözülmesinde belirgin hale gelirken modern özerk benlik çok sayıda rekabet halindeki kimlik tarafından merkezden uzaklaştırılmaktadır (Neumann, 2012: 103).

Mizah araştırmaları, son yıllarda daha önceki yıllarda olduğundan çok daha yoğun ve kapsamlı bir şekilde yapılmasına rağmen, heyecan verici soruların açıkta kaldığını ve hala keşfedilmemiş bazı alanların olduğunu göstermektedir (Dosek, 2015: 3-4). Bu anlamda postmodern dünyada yeni kültürel gelişmeler sonucunda mizahın yeni konumunun nasıl bir görünüm alacağı ve toplum üzerinde etkilerinin neler olacağı önemlidir (Arık, 2012:89).

1. Günlük Yaşamda Mizahın Sosyal ve Kültürel İşlevi

Robinsın’a göre (2002) mizah söz konusu olduğunda, genellikle bununla ilişkilendirilen çok sayıda terim vardır. Örneğin; şaka, gülme, komedi veya iğneleme. Bazen kişinin kişiliği ve mizah anlayışının birbirinden ayrılmaz olduğu öne sürülmektedir (Aktaran Maiwald, 2011). Özellikle duyguların kontrolünün giderek daha önemli hale geldiği günümüz toplumunda mizah konusu dikkat çekmektedir. Hochschild’in “duygusal çalışma” ya da S. Neckel’in “duyguların öz yönetimi” yazılarına dayanarak mizah değerlendirildiğinde bir karakter özelliği olarak gülme veya gülümseme ile herkes mizahı yorumlayabilmektedir. Buradaki yorumlama şekli o andaki duygusal durumdan dolayı çok yönlü olsa bile aslında mizahı ve kahkahayı ilginç yapan tam olarak bu çeşitliliktir (Aktaran Herdram, 2012:1-2).

Mizah, en az iki kişinin iletişiminden kaynaklanmaktadır. Mizahın özünden mi yoksa yorumundan mı kaynaklandığı sorusuna pek çok sosyolog, mizahın yalnızca kişilerarası durumlar üzerinden hareket ederek oluştuğunu belirten Lafave'nin fikrini paylaşmaktadır. Sadece sosyal temaslar içerisinde hissedilen mizah anlayışı kişilerarası ilişkilerin kaynağıdır. Birlikte gülen bir grup insan aynı değerleri paylaşmaktadır. Bir grup içindeki uyumu güçlendirmek mizahın toplumsal bir işlevidir. Mizah insanları birbirine bağlamakta, güven ve yakınlık kurmakta ayrıca sempati ve şefkat duyguları oluşturmaktadır. Bununla birlikte insanlar mizahı tutumları test etmek, belirsiz durumları keşfetmek, gerilimleri ve çatışmaları azaltmak için de kullanmaktadırlar. Ayrıca mizah ile sosyal tabu konularına da değinilmektedir (Aktaran Arnhold, 2009).

Winkel (2006) toplum için çok önemli olan mizahın karmaşık karakterine, onu oluşturan koşullara ve yarattığı duygulara önem atfetmektedir. Hochschild (1979) mizah konusunda eğitime vurgu yapmaktadır. Zira alt sınıfların çocukları, kendilerini eğitmek için yetiştirilirken, orta sınıfın çocukları daha çok duygusal bir düzeyde yetiştirilmektedir. Sınıflar bu tür davranışları kendileri üretmektedir çünkü orta sınıfın çalışma alanı hizmet sektöründe daha fazla yer alırken, düşük sınıfın çalışma alanı daha çok fiziksel çalışma alanlarıdır. Zaten bu duygusal tayin tehlikeyi kendi içinde barındırmaktadır. Hochschild bu duygusal uyumsuzlukları daha çok işyerlerinde konu olan mizahın tehlikesine veya bunun eksikliği üzerine odaklanmaktadır. Mizah, neşeli bir ruh hali içinde olmayı içermekte olup dolayısıyla ani gelişen bir durum değildir, genel tutum ile de ilgisi vardır. Bu tutumun, kişiler üstündeki etkisi ve buna karşılık gelen gülmeyi dâhil ettiğimizde mizah duygusunun ne olduğunu ve mizahi insanların neden hayata daha kolay tutundukları anlaşılmalıdır. Bu noktada, Rattner ve Danzer'e göre (2011) "Mutlu insanlar konuşmaya daha istekli, zarif hareketli, ileriye dönük, geleceğe yönelik ve sosyal açıdan hazırdırlar. Onlar için mutluluk elde edilebilir görünmekte ve başkalarına bunu duyurmak istemektedirler (Aktaran Herdram, 2012: 4,5,6).

Mizahı sosyal olgu olarak kabul eden ve doğal ortamında, toplum içerisinde inceleyen sosyo-kültürel yaklaşımçı Ziv'in (2009) belirttiği gibi, mizahın ortaya çıkışı ancak sosyal bağlamda mümkündür. Ziv'e göre (2009) mizah ve komedi, kişilerarası ilişkilerin oluşumunda ve sürdürülmesinde kilit faktörler olup bir grup bağlılığı biçimi anlamına gelmektedir. Kurumsal alanlarda mizah ve komedi işlevsel olarak hiyerarşinin korunmasına katkıda bulunmaktadır. Mizah, diğer insanların değerlerini ve sınırlarını da test etmeye yardımcı olmaktadır. Mizah ve komedi, sosyal norm ve sözleşmelerin korunmasına önemli katkı sağlamaktadır (Aktaran Havas, 2013: 34). Mizahi

bir müdahalenin amacı yeni bir şeyler öğrenmek ve farklı şeyleri denemek için insanları şaşırtmak ve onlara var olan imkânları göstermektir. Hayatın iniş ve çıkışlarında hayati bir unsur olan mizah hayatı kolaylaştırmakta, gerginlikleri çözerek bakış açısını değiştirmekte ve gündelik sorunlara mesafe oluşturmaktadır (Aktaran Gugger, Krebs & Schwab, 2015:6).

2. Postmodern Açından Mizah

Çağdaş kültürün bir biçimine gönderme yapan postmodernizm Aydınlanma'nın hakikat, akıl, kimlik, evrensel ilerleme ve büyük anlatılarına şüphe ile yaklaşarak dünyanın aslında temelsiz, çeşitli, istikrarsız ve dağınık kültürlerden ibaret olduğunu söylemektedir. Diğer taraftan günlük yaşam ve sanat arasındaki sınırları bulanıklaştıran, derinlikten yoksun merkezlesizleşmiş bir dünya ortaya çıkaran yeni bir kapitalist biçim olarak da işlev görmektedir (Eagleton, 2015: 9-10). 1950'li yılların ikinci yarısından itibaren bilginin statüsünün değişmesiyle birlikte başlayan postmodern süreç Avrupa'nın kendini yeniden inşa etme sürecine girmesi ile eş zamanlı olarak gelişmiştir (Lyotard, 2014:11,13).

Postmodern teorisyenler, teknolojik gelişmeler sonucu medya toplumunda ortaya çıkan değişim ve dönüşüm süreçlerinin yeni bir postmodern toplumu kurmakta olduğunu düşünmektedir. Bu süreçte kapitalizmin daha yüksek düzeydeki gelişim aşamasını göz ardı etmeyen teorisyenlere göre bu dönemde bir kültürel parçalanma, mekân ve zaman tecrübesinde değişimler ve yeni yaşantı tarzları, öznellik ve kültür tarzları yeniden üretilmektedir. Bu değişimler postmodern teorinin toplumsal, ekonomik ve kültürel alt yapısını oluşturmaktadır (Best & Kellner, 2016: 18-19). Lyotard' da bu değişimin sebebini iletişimde yaşanan teknik ve toplumsal koşullarının değişmesinin yattığını düşünür. Postmodern düşünürler tezlerini genel olarak yeni iletişim teknolojileri bağlamında ifade ederken bilginin üretiminde, analizinde ve aktarılmasında ortaya çıkan yeni imkanların etkisi altındadır (Harvey, 2010:65). Bilginin mahiyetinde meydana gelen değişimlerin gözlemlendiği bu yeni postmodern durum Lyotard'ın gözünde işçinin özgürleşmesi, refah toplumun oluşması, sınıfsız toplum gibi modern büyük anlatıların güvenilirliklerini yitirmesine sebep olmuştur. Artık hiç kimse toplumda ne olup bittiğini bir bütün olarak anlayamamaktadır (Sarup, 2017: 206-207).

Postmodernizm, günlük hayat içerisinde hiperbireyselci ve hedonist yaşam tarzının marjinal şekilde yaşandığı ve modernist başkaldırıların geleneksel değerler üzerindeki çürütücü etkisinin görüldüğü bir dönemdir (Best & Kellner, 2016: 33). Postmodern süreç içerisindeki değişim ve dönüşümler (olumlu ya da olumsuz söylemler) mizahın kendisine yansımaktadır. Bu

süreçte mizah ürünleri geleneksel mizahtan (sözlü kültür), modern mizaha (basılı -yazılı kültür) ve oradan postmodern mizaha (dijital kültüre) doğru farklılaşarak dönüşüme uğramaktadır. Başka bir deyişle mizah sözlü kültürden dijital kültüre doğru yapısal bir değişim göstermektedir. Postmodern mizah dijital teknolojiler sayesinde orijinal olanın dönüştürülmesi, abartı, absürd, parodi, pastiş ve kolaj gibi tekniklerin yanı sıra kara mizah, yeni dönem TV şovlarının vazgeçilmezi haline gelen gülme efektleri (konserve kahkaha), bilgisayar programları aracılığıyla görüntülerden üretilen gifler, animasyonlar, fotoğraf ya da videoların yeniden kurgulandığı montajlar ile bunlara yazı eklemek suretiyle mevcut anlamını saptıran veya ona yeni bir anlam yükleyen caps'ler dönemin mizah türleri olarak işlev görmektedir (Fırat, 2018: 57, 90, 91).

Postmodern mizah teknikleri arasında yer alan bu kavramaları kısaca değerlendirmek gerekirse **parodi**, Türk Dil Kurumuna göre “*Ciddi sayılan bir eserin bir bölümü veya bütününi alaya alarak, biçimini bozmadan ona bambaşka bir özellik vererek biçimle öz arasındaki bu ayrılıktan gülünç etki yaratan bir oyun türü*” şeklinde tanımlamaktadır (<http://www.tdk.gov.tr>). Tanımdan da anlaşılacağı üzere parodi de en önemli unsur metnin taklit edilmesidir. Parodi de temel argüman daha önceden kullanılmış olan söylem ya da metnin yeniden kurgulanarak anlam yeniden inşa edilmektedir. Metinler arasında yaratılan bu ayırım ile ironik bir anlam oluşturulmaktadır (Fırat, 2019:428). Eğlendirme amacı güden parodi aynı zamanda alaycı bir söyleme sahip olup içerik bağlamında ciddi bir yapıtın sıradan bir içerikle dönüştürülmesini hedefler (Aktaran Bayraktaroğlu ve Uğur, 2011: 10). Sıkça kullanılan ve mizahi bir yöntem türü olan abartı ise bir olayı ya da nesneyi olduğundan farklı gösterirken bunu aşırı ifadeler kullanarak yapmaktadır. Çünkü abartının kullanılması nesnelerin daha komik olduğunu düşündürmektedir. Abartı ile günlük yaşamın dışına çıkılması hedeflenmektedir. Görüntü, metin içi ya da sesle yapılabilen abartı da ürün ya da kişiler olduğundan daha büyük daha küçük vb. şekillerde kullanılabilceği gibi, beklenmedik bir parçanın eklenmesiyle de yapılmaktadır (Uğur, 2007: 115).

Postmodern mizah teknikleri arasında yer alan eğlendirme ya da gülünç düşürme amacı olmayan Pastiş ise parodiden farklı olarak bir metnin biçimini değiştirerek ötekini yeniden sunmaktadır ya da anımsatmaktadır (Aktaran Bayraktaroğlu ve Uğur, 2011: 14). Bu bağlamda postmodern metinlerin en önemli özelliklerinden biri farklı metinlerin bir araya getirildiği, metin dışı birçok unsurun metne dâhil edildiği bir anlayışı ortaya koymaktadır. Postmodern metinlerin kurgusunun önemli bir unsuru hâline getirilen parodi, pastiş gibi teknikler metindeki çoğulculuğun bir parçası olmaktadır (Koç, 2015:234).

Modern yaşam biçimin ürünü olan ve Kubistler tarafından ilk olarak kullanılan kolajda kumaş parçaları, eski gazeteler, tel, mukavva gibi nesnelerin kullanılarak yüzey üzerine yapıştırma yoluyla elde edilmektedir. Sanat ile gerçeklik arasındaki bağlantıyı sorgulayan kolaj, gündelik hayatın en basit bir parçasını kullanım değerinden çıkartarak estetik bir değere dönüştürebilmektedir. Örneğin bir gazete parçası bir resmin içinde kullanıldığında başka bir kimliğe dönüşmektedir (Bitmez, 2008: 27-28). Derrida kolajı/montajı postmodern söylemin birincil biçimi olarak görmektedir. Kolaj, ister yazı da olsun ister resimde bir metnin içinde bir başkasını aramak ya da bir metnin içinde başkasını eritmek ya da bir metni başkası içinde inşa etmektir. (Harvey, 2010: 67).

Kara mizah ise sanayileşmeyle birlikte toplumsal yaşamdaki değerler, siyaset, inanç, ahlak gibi kavramlara karşı gelişen bir eleştiri aracı olarak işlev görmektedir. Özellikle birinci dünya savaşı ve sonrasında yaşananlar bireyleri çıkmaza sürüklemiştir. Bu süreçte kara mizah rasyonel görülmeyen toplumsal durumları eleştirmek adına bir araca dönüşmüştür. (Akpınar ve Çakan, 2021: 256). Kara mizah tekniği postmodern dönemde ölüm, hastalık, sakatlık veya savaş gibi tehdit edici ve oldukça stresli durum ve deneyimlerle başa çıkmanın bir yolunu temsil etmektedir. Kara mizah ağlamak zorunda kalmamak için bizi güldüren absürdün alaycı vurgusu anlamına gelmektedir (Aktaran Mai, 2006: 21).

Bilgisayarlar aracılığıyla üretilen animasyonlar resimler ya da görsel karakterlerin çoğaltılıp ve hareketlendirilerek, iki veya üç boyutlu olarak modellenmekte, ses efektleri ile güçlendirilerek animasyon haline gelmektedir. Bu noktada animasyonlar birçok görsel unsurdan güç alırken montajlar gelişen bilgisayar teknolojileriyle bağlantılı olarak ortaya çıkmaktadır. Montajlar ya da monteler günümüzün en yaygın mizah ürünleri arasındadır. Photoshop vb. programlar aracılığı ile bir uzmanlığı gerektiren montajlarda en önemli unsur birbiriyle anlamsız iki ya da daha fazla ögenin montajlanarak asıl anlamından uzaklaşarak yeni nesil bir pastiş yaratma çabası söz konusudur (Firat, 2018: 104-105). İnternette yer alan resimler, resimli metinler, metinler, belirli biçimsel yapılar, videolar ve daha pek çok şey bir caps olabilmektedir. İnternet caps'leri fotoğraf, video, gif, animasyon gibi birbirinden farklı şekilsel formlarda yaratılmaktadır. Capslerin kendine özgü dili olması, kullanıldığı ortama göre üretilmesi, paylaşılarak çoğalması ve yeniden üretilmesi söz konusudur (Kahya, 2018: 1024, 1028). Ayrıca dijital teknolojiler sayesinde bireyler sosyal medya platformları üzerinden kolaylıkla ve hızlı bir şekilde kendi hesaplarını oluşturarak sanal sahneye adımlarını atarak mizah öğelerini ve türlerini hem üreten hem de tüketen konuma gelmişlerdir (Kahya, 2021:3722). Bu açıdan internet caps'leri

günün normlarını ve değerlerini yansıtan postmodern bir araç olarak işlev görmektedir (Shifman, 2014: 15'den aktaran Karataş ve Binark, 2016: 438).

Söylenen ya da gösterilen bir şeyin sözel anlamı ile çelişkiyi içeren ironi, postmodern düşüncede kara mizah içerisinde farklı roller üstlenmektedir (Ihlenfeld, 2018: 16-17). Bu açıdan ironi, “söylev sanatında kullanılan bir söz oyunudur. Özelliği ise sözün aksinin ima edilmesidir.” Bu açıdan ironi en çok iki şekilde görülmektedir. Birincisi, kişilerin ciddi olmayan bir şeyi ciddi olarak dile getirmesi ikincisi ise, kişinin ciddi bir konuyu espri ya da şaka yoluyla ifade etmesidir (Kierkegaard, 1993:227-228). Bu açıdan iki kişi arasında yapılan günlük bir tartışma örneği bu tutarsızlığın kolayca farkına varılmasını sağlamaktadır. Sorular, istekler, iddialar ve anlatı öğeleri isteğe bağlı olarak birbirleriyle sırayla değişmektedir. Bu dil oyunları rastgele olmayıp, ifadelerin geniş bir çeşitliliğine ve yeni dil oyunlarına geçişi her zaman mümkün kılmaktadır. Çok eski zamanlardan beri, profesyonel mizahçılar, günlük mantığın uygunluk kriterlerine karşı tereddüt etmeden tutarlılık yaratarak uyumsuzluklara başvurumaktadırlar. Örneğin; *“Nihilizm, ölümden sonra yaşam olmadığını iddia eder. Özellikle tıraş olmamış biri için iç karartıcı bir düşünce!”* Başka bir örnek olarak, telaşlı bir yolcu ile otobüs şoförü arasındaki konuşma gösterilebilir. *“Saat Kaç?” – “Perşembe” “Aman Tanrım, inmem gerek!”* Bu gibi uyumsuzluklar aynı zamanda makul mantıksızlığa karşılık gelmektedir (Titze, b.t.).

Yaşamı karşıtlıklar çerçevesinde ele alan postmodernist dönemdeki anlatılar gerçekliğin kurmaca yönünü açığa çıkarmak için çalışırken (Güngör, 2016:497) yaratıcılık ve yenilikçilik baskısı her alanda görülmektedir. Aynı zamanda sürekli büyüyen eğlence alanına da uzanan bir baskı söz konusudur. Albert Ellis şunu önermektedir: *“Sokakta şarkı söyleyerek veya güneşli bir günde siyah bir şemsiye açarak gezin veya komik bir hareket yapın.”*, *“Bir ayakkabıcıdan saatinizin tamir edilmesini rica edin”, “Bir mağazadan solaklar için tornavida isteyin”* (Titze, b.t.). Paradokslara dayanan bir düşünce pratiği olarak karşımıza çıkan postmodernist (Gürel & Alem, 2010: 335) mizah anlayışı doğruluk ya da yanlışlık kaygısı gütmeyen belirsizliklerle dolu dünyadaki yaşamı çekici kılmak, hoşgörüyü ve çoğulculuğu kabul edilebilir hale getirmeye çalışmaktadır. Postmodern mizah olması gereken bir dünyayı değil aksine farklılıkları ve çeşitliliği ile kabul edilmesi gereken bir dünyayı anlatmaya çalışmaktadır (Güngör, 2016: 497). Dolayısıyla postmodernizmde, kurgusal ve kurgusal olmayan dünyalar arasındaki geçiş merkezli hale gelmektedir (Leinen, 2007: 254'den aktaran Neumann, 2012: 78).

Sosyolog Erving Goffman “sosyal dünyayı” dikkatle prova edilmiş rollere dayanan büyük bir tiyatro gösterisiyle karşılaştırmaktadır. Dünya sahnesindeki

her oyuncu, mümkün olan en iyi izlenimi vermektedir. Sözlü olmayan eylemlerinin yanı sıra söylemlerini yönlendiren oyunun, iyi tanımlanmış ve genel olarak kabul edilmiş kurallarına başvurmaktadır. Çünkü aktör rolden düşmemelidir. Bu metafor artık “post modern” zamanın sosyal ilişkileri için geçerli değildir. Gerhard Schulze'nin formüle ettiği gibi bir zamanlar her şeyin birbiriyle ilişkili olduğu “benzersiz bir bütün” olarak tanımlanan toplum, kendisini post modern dönemde insanlara bir tür patchwork battaniye şeklinde sunulmaktadır. Postmodernizmin öncüsü Jean-Francois Lyotard, “meta-anlatılar projesini” başarısız ilan ederek rolleri belirleyen senaryoların artık çok fazla ciddiye alınmadığını çünkü giderek daha ilginç hale gelen interaktif doğaçlama tiyatroların bulunduğunu söylemektedir. Burada, bireyler eğlenerek en iyi izlenimi vermektedir. Post modern sosyal dünyada, “sabit bir dönüm noktası” yoktur. Oyunun açıkça tanımlanmış kuralları yoktur. Herkes özgürce seçilen bir oyun sahnesine katılma şansına sahiptir. Herkes aynı anda seyirci ve oyuncudur. Eğer yapabiliyorsa herkes istediğini yapabilmekte, bakış açılarını hareket ettirmekte ve değiştirmektedir (Titze, b.t.). Bu durum gerçeğin sonsuz sayıda üretildiği, gerçeğin akılcı bir görünümüne sahip olmasına gerek olmadığını bunun gerçek ya da hakikatle bir ilişkisi kalmayan uzama yani bir simülasyon çağına geçilerek her yerde orijinaline benzeyen bir evrende yaşamakta olduğuna gönderme yapmaktadır (Baudrillard, 2018:15, 27). Buna örnek olarak, Nasreddin hoca figürünü sahiplenen Orta Asya, Avrupa ve Afrika'da yaşayan pek çok farklı toplumun bu figür üzerinden ürettikleri mizahı söz edilebilir. Neyin Nasreddin Hoca fıkrası olup olmadığı ele alırken liberal yaklaşım olarak adlandırılan bu tutum (Kahya ve Gülsoy, 2019), halk mizahının da simülkara dönüştüğünü gösterir ve dolayısıyla da postmodern bir kimlik kazandığına işaret eder.

Ayrıca postmodern dönemde mizah, dil anlayışında meydana gelen değişimlerin izlerini açıkça ortaya koymaktadır. Gerek sözcük ile şey gerek sözcük ile düşünce gerçekte asla bütünlük göstermemektedir. Başka bir ifadeyle herhangi bir göstergelyi ya da metni okuduğumuzda kast edilen anlam kesinlikle dolaysız bir açıklıkta olmamaktadır ve dönemin özelliği olarak dilin oynaklığı söz konusudur (Sarup, 2017: 58-59). Bu noktada postmodernizm kültürel niteliğe işaret etmekle birlikte imge ve görünüşün derinlik üzerinde yüzeyleşmesi söz konusu olup imge ile gerçek arasındaki ilişki de bulanıklaşmaktadır (Hall, 1995: 110-111).

Postmodern dönemde çeşitli kültürel öğeler görüntüler yoluyla iletişime geçmektedir. Kültür alanına açılan bir kapı olan görsel kültürde, geçmişte ve günümüzde zihnimizde gördüğümüz imgesel olarak canlandırabildiğimiz her şey yer almaktadır (Çıldır, 2015: 25). Dolayısıyla postmodern mizah,

hem bir medya metni hem de kültürel bir meta olarak kendi üretim, dolaşım ve tüketiminin tarihi ve süreçlerine dair ironik bir öz-farkındalık bağlantıları olan, kitlesel tüketim için üretilmiş mizah olarak tanımlanabilir (Franklyn, 2006: 106). Postmodern dönemde mizah, sürekli yenilenen iletişim teknolojileri ve uygulamalarıyla dinamik bir görünüme sahip olup yazılı, görüntülü, sesli ve görsel içeriklerin üretim faaliyetlerini kapsayan bir alanı ifade etmektedir. Gelişen iletişim teknolojileri ve uygulamaları, mizahın çehresini değiştirerek insanların nasıl düşündüğünü bu düşüncelerini günlük yaşama nasıl aktardıklarını ve bunun yansımalarının toplumsal yapı üzerindeki etkilerinin neler olduğunu anlama adına katkı sunmaktadır (Solmaz, 2020: 152,156, 157).

Sonuç

Geleneksel toplumda sözlü kültür, modern dönemde yazılı ve basılı kültür, postmodern dönemde ise dijital teknolojilerin etkisinde kalan mizah yeni anlamlar yüklenerek yeniden üretilmektedir. Postmodern dönemde mizah rahatlamaya, yaratıcılığa, eleştiriye ve sosyal farklılıklara odaklanırken siyasi, ahlaki ve estetik baskının gereksizliğine vurgu yapmaktadır.

Postmodern mizah anlayışı postmodern kültürün baskısı altında kalan mimari, müzik, edebiyat ve sanatın farklı alanlarındaki özelliklerden etkilenmektedir. Diğer taraftan yaşanan teknolojik gelişmeler sayesinde postmodern mizah anlayışı güncel olayları çok çabuk yorumlayarak ve yeniden anlamlandırarak bireylerin gündemine hızlı bir şekilde sokmaktadır. Bu açıdan postmodern mizah, geçmişten kopmayarak bulunduğu kültürün koşullarını yansıtmaktadır. Modern dönemin ürettiği kavramlara, geleneklere, bilgilere ve meta anlatılara topyekûn karşı durmanın kodlarını taşıyan postmodern mizah özellikle teknolojiyi kullanarak mizahın dolaşımını sağlamaktadır.

Tarihsel süreç içerisinde değişime ve dönüşüme uğrayan mizah, geleneksel toplumda güldürmek nüktedanlık, fıkralar, şakalar aracılığıyla üretilirken günümüz toplumuna caps, vine, tiktok gibi araçlar üzerinden kendini sunmaktadır. Başka bir deyişle postmodern mizah, geleneği de kendisine meta yaparken, gündelik yaşamın gelişmelerini de hızlıca metalaştırarak kullanmaktadır. Postmodern mizah da diğer her şey gibi hızla tüketilen, çabuk doyum sağlayan, yenisi aranan ve bu sebeple modern toplumun kurumsal bütünlüğüne de fırsat buldukça yıpratıcı bir yapıda tecelli etmektedir. Postmodern mizahın aracı dijital iletişim teknolojileri olmuştur, amacı ise anlık rahatlamalar ya da rahatsız ederek etki bırakmaktır. Postmodern mizah, geleneksel toplumlardaki gibi naif, modern toplumlardaki gibi sınıflara hitap

eden bir olgu olmaktan çıkıp farklı tarzlarla toplumun her kesimine hitap etmeye ya da her kesimini rahatsız etmeye hazırdır.

Sonuç olarak geleneksel toplumdan modern topluma geçiş ile birlikte değişen toplum yapısı kendisini mizah alanında da hissettirmiş, geleneksel topluma özgü olan sözlü mizah, modern dönemde yerini yazılı ve basılı yayınlara bırakmıştır. Bu dönemde yaşanan gelişmeler zamanın ruhunu mizah alanına da yansıtmıştır. Modern dönemden postmodern döneme geçiş sürecinde yaşanan küreselleşme, bilişim sistemlerindeki yenilikler, iletişim ağının genişlemesi kültürel boyutu tekrar derinden etkilemiştir. Postmodern dönemde üst anlatılar ret edilmiş, gerçeklik taklit edilip kurgu haline dönüşmüştür. Diğer taraftan dil, görsel kültür ve iletişim teknolojileri alternatif bir kültür inşa ederek mizahı yeniden kurgulamakta ve anlam açısından özgün türler ortaya koymaktadır.

KAYNAKLAR

- Akpınar, S. & Çakan Evcen, R. (2021). Sulhi Dölek Öykülerinde Kara Mizah. Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, 1 (52), 256-270.
- Arık, M. B. (2012). Postmodern Bir Dünyada Değişen Mizah Anlayışı: Simsiyah Bir Tebessüm ve Absürdün Kaçınılmazlığı. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 0 (13). Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuifd/issue/22876/244470>
- Arnhold, J. (2009). Humor in der Werbung im interkulturellen Vergleich, Munich, Grin Verlag, . Erişim tarihi: 25.01.2023
- Baudrillard, J. (2018). Simülakrlar ve Simülasyon (12. b.). (O. Adanır, Çev.) Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Bayraktaroğlu, A. & Uğur, U. (2011). Postmodern Sinemada Filmlerarasılık Bağlamında Pastiş ve Parodi. Art-e Sanat Dergisi, 4 (7), 1-20.
- Best, S. & Kellner, D. (2016). Postmodern Teori. (3.b.). (M.Küçük, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bitmez, M.H. (2008). *Modern Çağda Kolaj, Asamblaj, Montaj Gibi Teknik ve Anlayışların Heykel Sanatına Etkileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.) Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay
- Çıldır, Z. (2015). *Müzelerde Görsel Kültür Çalışmalarının Postmodern Sanat Eğitimi Bağlamında Yapılandırılmasına İlişkin Hazırlanan Eğitim Paketinin Eğitim Evlerinde Görevli Uzmanların Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Dosek, J. (2015). *Das wäre doch gelacht. Eine Untersuchung zum Zusammenhang von Humordispositionen und psychosozialen Merkmalen*. Magisterarbeit. Universität Wien, Wien.
- Eagleton, T. (2015). Postmodernizmin Yansımaları (3. b.). (M. Küçük, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ellermann, R. (2012). Humor als Emotion, Munich, GRIN Verlag, <https://www.grin.com/document/192795>. 26.01.2023
- Fırat, T. E. (2018). Postmodern Çağda Temsil Krizi ve Mizahın Dönüşümü: Siyasal Caps Kültürünün Analizi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Fırat T. E. (2019). Postmodern Bağlamda Parodi, İroni ve Absürd'ün Zayıtong Örneğinde Yeniden Üretimine İlişkin Bir İçerik Analizi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10(2), 426-438
- Franklyn, B.S. (2006). Towards a Theory of Postmodern Humour: South Park as Carnavalesque Postmodern Narrative Impulse (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Waikato, New Zealand: The University of Waikato, Screen and Media Studies.

- Güngör, T. K. (2016). Postmodernist İroni ve Fransız Postmodern Yazarların Ya-
pıtlarında İroninin Kullanımı. Ş. Sivrioğlu, M. Ayan, N. Keleş, & G. Yal-
çın içinde, *Batı Edebiyatında Mizah* (1. b., s. 487-498). İstanbul: Kriter.
- Gugger .A.U., Krebs, J.W., & Schwab, E. (2015). Humor in Coaching
und Beratung. Kursleitung. Kontemplation und Beratung. 19. März
2015.28.01.2019
- Günenç, M. (2017), “Tom Stoppard’ın Rosencrantz ve Guildenstern Öldüler
ve Travestiler Oyunlarında Postmodern Söylem”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (37), 231-242.
- Gürel, E., & Alem, J. (2010). Postmodern Bir Durum Komedi Üzerine İçerik
Analizi: Simpsonlar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 332-347.
- Hall, S. (1995), “*Yeni Zamanların Anlamı*”, *Yeni Zamanlar*, Stuart Hall ve
Martin Jacques (der.), Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları,
105-127.
- Harvey, D. (2010). *Postmodernliğin Durumu* (5. b.). (S. Savran, Çev.) İstanbul:
Metis.
- Havas, D.J. (2013). Die Übersetzung von Humor und Komik bei der Dar-
stellung von Randgruppen. Am Beispiel von Will & Grace. Masterarbeit.
Universität Wien
- Herdram, I. (2012). Der Wert von Humor in unserer heutigen Gesellschaft,
Munich, GRIN Verlag. <https://www.grin.com/document/211783>. Eri-
şim tarihi: 19.01.2023
- Ihlenfeld, J. (2018). Medienbildung Studien zur audiovisuellen Kultur und
Kommunikation. Aspekte der Postmoderne in den Filmen von Sion
Sono. Otto-von-Guericke-Universität Magdeburg Fakultät für Hu-
manwissenschaften. file:///E:/Windows%20Klas%C3%B6rleri/Downlo-
ads/52-29-PB%20(1).pdf. Erişim tarihi: 15.03.2023
- Kahya, Y. (2018). Bir İletişim Aracı Olarak Mizah: Sosyal Medyada Spor Te-
malı Caps Kültürü. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(15),
1020-1030.
- Kahya, Y. ve Gülsoy, S. (2019). *Nasreddin Hoca Fıkralarının Mizahi Yeri, Top-
lumsal Önemi ve Basın Tarafından Kullanımı*. Mizah Kitabı. (Ed.) Kahya,
Y. içinde s.93-114. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Kahya, Y. (2021). Bedensel Dış Görünümün Çalışma Hayatı Üzerindeki Etkisi.
International Social Sciences Studies Journal, (eISSN:2587-1587) Vol:7,
Issue:87; pp:3720-3731
- Karataş, Ş. & Binark, M. (2016). Yeni Medyada Yaratıcı Kültür: Troller ve Ürün-
leri Caps, TRT Akademi, Dijital Medya. 1 (2), 426-448.
- Kierkegaard, S. (1993). *İroni Kavramı* (1. b.). (S. Okur, Çev.) İstanbul: Türkiye
İş Bankası Kültür Yayınları.

- Koç, O. (2015). Komik Olanın Peşinde: Parodi. <https://tdk.gov.tr/>. Erişim tarihi: 30.01.2023
- Lyotard, J. F. (2014). *Postmodern Durum* (2. b.). (İ. Birkan, Çev.) Ankara: Bilgesu Yayınları.
- Mai, S. (2016). *Humor – Ressource für die Soziale Arbeit. Eine Bewältigungsstrategie und Sozialkompetenz für Sozial arbeitende in der Arbeit mit Menschen mit einer Beeinträchtigung*. <https://irf.fhnw.ch/handle/11654/23546>
- Maiwald, J. (2011). Humor ist, wenn man trotzdem lacht. Zur Bedeutung des Humors in der Sozialen Arbeit, Munich, GRIN Verlag, <https://www.grin.com/document/188883>. Erişim tarihi: 25.01.2023
- Neumann, S. (2012). Postmoderne und Comics. Phänomene und Schlüsselbegriffe der Postmoderne im Medium des Comics. Magisterarbeit zur Erlangung. des Grades Magister Artium der Philosophischen Fakultät der Heinrich-Heine-Universität Düsseldorf. https://www.mythos-magazin.de/met_hoden_forschung/sn_comics.pdf Erişim tarihi: 20.01.2023
- Sarup, M. (2017). Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm (5. b.). (A. Güçlü, Çev.) Ankara: Pharmakon Yayınevi.
- Solmaz, E. (2020). Dijital İletişim Çağında Postmodern Gazetecilik. O. Bayrakçı içinde, *Kelebek Etkisi. Çalışma Yaşamında Değişim ve Dönüşüm* (1. b., s. 143-169). İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Titze, M. (b.t.). Humor und Postmodernizm.
- Uğur, İ. (2007). Televizyon Reklamlarından Mizahın Kullanımı Yayınlanmış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı Reklamcılık ve Tanıtım Bilim Dalı.

